

WIRT PATRÍCIA

Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar (University of Szeged, Faculty of Arts, Hungary)

A KÖZNYELVI E ~ Ö VÁLTAKOZÁST MUTATÓ MORFÉMÁK

THE MORPHEMES WITH E ~ Ö VARIATION IN CODIFIED STANDARD HUNGARIAN

A mai magyar köznyelv több nyelvjárás ötvözetéből alakult ki, bár a fő forrása az észak-keleti dialektus volt. A zárt *ë*-t és a nyílt *e*-t megkülönböztető nyelvjárásokban *ë*-vel ejtett szavak, amelyeket az *ö*-zö nyelvjárásokban általában *ö*-vel ejtenek, nagyobb arányban *e*-vel szilárdultak meg a sztenderd nyelvváltozatban, például *ember*, *kereszt*, *megy*. De előfordulnak kivételek is, amelyeknek a labiális változata sztenderdizálódott, például *sör*, *tejföl*, *vödör*. Vannak viszont olyan *e* ~ *ö* váltakozást mutató morfémák is, amelyek a mai napig kétféle alakban léteznek a sztenderd nyelvváltozatban, a beszélt és az írott köznyelvben egyaránt. Érdeemes megvizsgálni, hogy ez az ingadozás mennyire tekinthető szabad váltakozásnak a nyelvi közösség egészén belül.

Egy általam készített online kérdőív segítségével felmértem, hogy a válaszadók a saját bevallásuk szerint az *e*-zö vagy inkább az *ö*-zö változatokat használják gyakrabban. A kérdőív kitöltőinek meg kellett adniuk a születési- és a jelenlegi lakhelyük nevét. Ezekből az információkból következtetni lehet arra, hogy mely dialektusok lehettek hatással az adatközlő nyelvhasználatára, ami befolyásolhatja, hogy melyik morfémavariánsokat részesíti előnyben. Azt feltételeztem, hogy az adatközlők többsége a szópárok közül az *e*-zö formát fogja preferálni, és inkább csak az *ö*-zö területeken élők fogják a labiális alakokat bejelölni. A tesztben azonos etimológiai tövű morfémák is szerepeltek. Ezeknél a különböző szófajú és szótagszámú, de azonos tövű szópároknál szabályosság figyelhető meg a váltakozásban. Az azonos szótövű szavak közül az egyik esetben az illabiális, míg a másokban a labiális variánsokat választották többen. Előadásomban ezt a jelenséget mutatom be részletesebben.